

Неперервна освіта сільського вчителя як складова післядипломної

На сучасному етапі модернізації освіти в Україні значна увага приділяється неперервній освіті педагогів сільської школи. Теоретична і практична реалізація цієї проблеми здійснюється через оновлення системи післядипломної освіти.

Ключові слова: неперервна освіта, інноваційна діяльність, післядипломна освіта, професійна компетентність.

Lutsiuk A. M. Continuing Education of Teachers in Rural School Conditions Innovative Changes Postgraduate Education.

At the present stage of modernization of education in Ukraine much emphasis on continuing education of teachers in rural schools. Theoretical and practical realization of this problem is realized through update of postgraduate education.

Key words: continuing education, innovation, postgraduate education, professional competence.

Постановка проблеми. Підвищення вимог до якості освіти та праці сільського вчителя є нагальною проблемою та умовою його неперервної педагогічної освіти. Це може бути реалізовано на основі впровадження інноваційного підходу з педагогічними кадрами у післядипломній освіті як складової єдиної системи неперервної професійної освіти.

Завдання статті. Здійснити аналіз системи неперервної освіти вчителів сільської школи і роль у цьому післядипломної освіти в її інноваційному розвитку.

Аналіз досліджень. Проблему неперервної освіти викладено в дослідженнях сучасних вітчизняних науковців: В. Ю. Бикова, І. А. Зяюна, Л. М. Карамушки, В. В. Крижка, В. І. Лугового, Т. О. Лукіної, С. В. Майбороди, Н. Г. Ничкало, І. В. Розпутенка, С. О. Сисоєвої, С. В. Сьоміна та інших. Серед зарубіжних слід відзначити А. Н. Бахмутського, Н. І. Булинського, Г. Драйдена, Е. М. Короткова, В. П. Панасюка, М. М. Поташника, Н. А. Селезньової, А. І. Субетто, Р. Фрейджер, Т. І. Шамової та інших.

Виклад основного матеріалу. Нестандартні умови роботи, своєрідність структури й режиму навчання, певна віддаленість учителів сільської школи від новітніх здобутків психолого-педагогічних наук неоднозначно відбиваються на його діяльності й потребують гнучкої організації навчально-виховного процесу – завдання, яке вчителі не завжди можуть вирішити самостійно.

Усе більш значущим стає постійний особистісний розвиток людини, її професійне вдосконалення без відриву від основної діяльності. Освіта має бути випереджальною, передбачаючи появу нових суспільних потреб, гнучкою та індивідуалізованою за змістом і технологіями, щоб відповідати сучасним тенденціям. І, звичайно, вона має готувати людину

до життя у світі, що постійно оновлюється, сприяти розвитку інноваційності особистості. А це не реально, якщо сама освіта не стане інноваційною за характером, не буде постійно оновлюватися, вдосконалюватися.

Реалізація актуальних освітніх завдань безпосередньо залежить від ефективності дій суб'єктів освітньої діяльності, їх розуміння важливості цих завдань та володіння відповідними стратегіями їх реалізації. Щоб забезпечити розвиток, потрібно активно займатися інноваційною діяльністю. А оскільки підготовка сьогоднішніх педагогічних кадрів частіше відбувалася в той час, коли розвиток інноваційних властивостей ще не був таким актуальним, не всі з них достатньою мірою орієнтовані на постійний пошук і оновлення своєї діяльності. Ті зміни, що відбуваються сьогодні на різних рівнях вітчизняної освітньої діяльності, часто зустрічають достатньо сильний опір зі сторони педагогічного персоналу. І причини цьому – не стільки характер самих реформ, скільки консерватизм, небажання щось змінювати, байдужість до нового в деяких освітян. Саме тому підготовка вчителів до постійних змін в освітньому процесі є актуальним завданням сучасної післядипломної педагогічної освіти.

Вітчизняна освіта сьогодні має низку інноваційних змін: здійснюється інтенсивний процес реформування, ведеться активний пошук і запровадження нових освітніх підходів і технологій. Трансформації стосуються всіх освітніх компонентів. Змінюються цільові орієнтири освітньої діяльності, оновлюється зміст і навчально-методичне забезпечення навчального процесу, запроваджуються нові форми і методи навчання, удосконалюються підходи до контролю-

оцінювальної діяльності. Однак найбільш вагома зміна стосується самих суб'єктів навчального процесу, їх взаємовідносин [4, 67–68].

У зв'язку з високою інноваційною динамічністю освітнього середовища для кожного педагога, а особливо сільського, стає очевидною необхідність постійного й системного професійного навчання, коли принцип «освіта на все життя» набуває іншого значення: «освіта впродовж усього життя». Національна доктрина розвитку освіти одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку освіти визначає розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя [1, 82].

Неперервна професійна освіта – це процес, спрямований на всесторонній розвиток особистості, на систематичне поповнення знань, пов'язаних із розвитком науково-технічного процесу, в ході якого удосконалюється професійна компетентність та збагачуються духовні потреби людини. Сам термін «неперервна освіта» (lifelong education) означає освіту, що триває протягом життя.

Неперервна освіта охоплює навчальні заклади, починаючи з дитячого дошкільного, загальноосвітню (початкову і середню) школу, ПТУ, ВНЗ I–IV рівнів акредитації, заклади післядипломної освіти, курси підвищення кваліфікації, перепідготовку, стажування, самоосвіту, навчання в аспірантурі, докторантурі.

На сільську школу припадає велика частка відповідальності в навчанні та вихованні громадян України. Вона є не тільки освітнім, але й соціокультурним центром, а вчитель сільської школи, який перебуває в режимі постійної неперервної освіти, – творцем і перетворювачем освітньої та соціокультурної ситуації на селі. Отже, вчитель має бути готовим до неперервної освіти.

Підтвердженням є статистичні дані щодо закладів та кадрів у Волинській області:

Тип закладу	Закладів		Загальна чисельність педагогічних працівників	
	усього	з них у селах та селищах	усього	з них у селах та селищах
ВНЗ	18	1	2469	46
ПТНЗ	22	7	1222	344
ЗНЗ	781	662	17742	10575
ДНЗ	465	303	3654	1297
ПНЗ	40	25	1021	631
Всього	1326	998	27026	12841

Готовність до неперервної освіти вчителя сільської школи необхідно розглядати як діяльність, спрямовану на вирішення актуальних завдань педагогічного і соціокультурного характеру та здобуття освіти більш високого рівня; здатність до постійного саморозвитку і самонавчання в контексті перспективних напрямків перетворення сільської школи та соціуму й розробки педагогічних і соціокультурних проектів

з урахуванням мінливих ресурсів сільського середовища.

Виконання складних функцій освіти в сучасних умовах, пов'язаних із підвищенням якості освіти та стимулюванням особистісного розвитку учнів, вимагає постійної неперервної освіти та самоосвіти вчителя.

Можна констатувати такі протиріччя в організації цієї діяльності сільського педагога:

- з одного боку, вчитель не завжди може підвищити свій професійний рівень в умовах сільського соціуму, тому він повинен перебувати в ситуації безперервної освіти (причому більшою мірою саморозвитку та самоосвіти); з іншого – його прагнення і продуктивність участі в безперервній освіті можливі за умови сформованої готовності до такої освіти;

- з одного боку, самоосвіта вчителя – це не тільки освоєння нових методів навчання і виховання, але й процес розширення можливих умінь продуктивної взаємодії з сільським населенням різного віку; з іншого – професійний навчальний заклад більшою мірою готує вузького фахівця, який бере участь тільки в навчально-виховній діяльності школи;

- наразі потрібен учитель, мотивований на самореалізацію саме в сільському соціумі; разом з тим, на практиці він часто не бачить своєї конструктивної ролі в його життєдіяльності [2].

Роль післядипломної освіти як самостійної ланки освітнього психолого-педагогічного процесу особливо зросла в умовах ринкових трансформацій українського суспільства. Зумовлено це тим, що державі в перехідний період потрібні висококваліфіковані, високоосвічені кадри для всіх ланок народногосподарського комплексу. Суспільству, в цьому контексті, потрібні вчителі, які б сприйняли ринкові умови, адаптувалися до них і працювали на рівні вимог часу. Саме тому сучасна

система післядипломної освіти педагогічних кадрів має ґрунтуватися на концепції неперервної освіти, яка прийнята за стратегічну в цивілізованих країнах світу. Принцип «освіта впродовж усього життя» для вкрай урбанізованого суспільства набуває з кожним роком все більшого практичного звучання. Це пов'язано з тим, що професійна діяльність освітян ґрунтується на вже сформованих світогляді, структурах мислення, стереотипах дій, набутих у соціальному й особистому житті, які нерідко негативно впливають на їх інноваційну діяльність. Тому основну роль підвищення кваліфікації слід відводити перебудові стереотипів діяльності й мислення педагогів, заміні негативних настанов та шаблонів.

В основу педагогіки післядипломної освіти закладаються специфіка цілей і завдань навчання,

об'єкта і процесу навчання вчителів, які мають спеціальну освіту. Метою системи післядипломної освіти є перебудова застарілих стереотипів діяльності, консервативних поглядів, позицій спеціаліста, який уже отримав фахову освіту. Педагогіка післядипломної освіти повинна враховувати, що об'єкт навчання суттєво різниться за віком (від 25 до 70 років), має різний досвід практичної роботи (від 5 до 30 років), різні соціально-біологічні характеристики (міська, сільська школи, нові типи шкіл, некомплектні школи тощо) і різну фахову підготовку (університетська, інститутська освіта, денна, вечірня і заочна форми навчання тощо) [7].

Система безперервного вдосконалення педагогічної майстерності, професійної компетентності повинна забезпечити просування всіх учителів від одного рівня оволодіння творчою діяльністю до іншого, більш високого, від «перевідкриття» відомого до власних окремих творчих знахідок, від вибору наявних варіантів до пошуків своїх нестандартних, оригінальних рішень.

Грунтуючись на системному підході, можна виділити основні компоненти системи безперервного творчого саморозвитку вчителя сільської школи в процесі післядипломної освіти:

- цілепокладання як системоутворювальний чинник;
- мотивація як потреба в саморозвитку, самоосвіті, самореалізації;
- зміст, форми, методи і засоби самоосвітньої й самовиховної діяльності та методичної роботи, що включають методичну, науково-методичну, науково-теоретичну (психологічну та педагогічну), філософську і культурологічну підготовку вчителя;
- управління, тобто організація, керівництво, аналіз, оцінка, контроль, діагностичні дослідження, застосування технологій управлінської діяльності тощо;
- результати як перехід учителя з одного рівня творчої діяльності на більш високий [2].

Однією з найбільш актуальних завдань системи неперервної педагогічної освіти є формування

інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) вчителя. Така компетентність розуміється як сукупність знань, навичок і вмінь, що формуються в процесі навчання і самонавчання інформатики та інформаційних технологій, а також здатність до виконання педагогічної діяльності за допомогою інформаційних технологій.

Отже, діяльність сільського вчителя в умовах середовища, яке постійно змінюється, стає більш інноваційною по суті. Таким чином він зможе адаптуватися до сучасних умов навчання та виховання, безперервних технологічних інновацій, які будуть вимагати не тільки постійного вдосконалення знарядь праці, але й самого його змісту, здібності опанувати новими знаннями і спеціальностями у професійній діяльності. Критерієм оцінки ефективності розвитку професіоналізму буде позитивна динаміка в рівні професіоналізму педагогів, а також рівень задоволеності вчителів і затребуваність пропонованих послуг.

Такі підходи до організації навчально-виховного процесу в системі післядипломної освіти створять необхідну основу для якісного вдосконалення організації і змісту науково-методичної роботи, підвищення кваліфікації освітянських кадрів, реалізації неперервної освіти в системі розбудови і стратегічного розвитку національної школи.

Висновки. Сьогодення висуває перед педагогами такі вимоги, як професіоналізм, мобільність, здатність до творчого використання на практиці потоку інформації, що швидко зростає. Сільська школа потребує «нового» типу вчителя, який творчо думає, володіє сучасними методами і технологіями освіти, прийомами психолого-педагогічної діагностики, способами самостійного конструювання педагогічного процесу в умовах конкретної практичної діяльності, умінням прогнозувати свій кінцевий результат і т. ін. Тому неперервна освіта педагогічних кадрів сільської школи сьогодні є важливою складовою в післядипломній професійній освіті.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти. Книга керівника навчально-виховного закладу : нормативні та інструктивно-методичні документи Міністерства освіти і науки України [Текст]. – Х. : Торсінг плюс, 2006. – С. 82–96.
2. Бухлова Н. В. Особистісно-професійне зростання вчителя сільської школи в умовах неперервної освіти [Електронний ресурс] / Н. В. Бухлова. – Режим доступу : <http://ippo.dn.ua/assets/Uploads/Vseukrainskyforum/Sekcia2.html>
3. Даниленко Л. І. Модернізація системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах її інноваційного розвитку [Текст] / Л. І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 8–10.
4. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін : навч.-метод. посібн. [Текст] / Л. П. Пуховська, М. В. Артюшина, В. Г. Базилюк та ін. ; за наук. ред. Л. П. Пуховської. – К. : Пед. думка, 2012. – 122 с.
5. Пуцов В. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти [Текст] / В. Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 7–10.
6. Сорочан Т. Безперервна освіта педагогів: управлінський аспект [Текст] / Т. М. Сорочан // Післядипломна освіта в Україні. – 2010. – № 2. – С. 73–75.
7. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність у системі післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / В. В. Химинець. – Режим доступу : <http://www.zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/373-innovatsijna-osvitnja-dijalnist-u-sistemi-pisljadiplomnoi-pedagogichnoi-osviti>